Yurdumun azad çağı

Kəlbəcər uzunömürlülər diyarı kimi məşhurdur. Bu torpaqdan yoğrulan, suyu, havası ilə qidalanan insanların təbiətin özü kimi, sağlam olması təbii qanunauyğunluqdur. Amma bu ulu yurdun uzunömürlülər diyarı olmasının bir başqa mistikası, İlahi açması da var. 1993-cü ilin aprelində işğal nəticəsində Kəlbəcəri tərk edən insanların hər birinin ürəyində mütləq geri dönəcəyi ümidi vardı. Ona görə idi ki, vaxtilə qapılarını bağlayıb çıxdıqları və sonradan düşmənin talayıb darmadağın etdiyini bildikləri evlərinin açarlarını heç zaman atmadılar, sığındıqları çadır, vaqon, yataqxanalarda ən məhrəm yerdə saxladılar. Bu insanlar nə vaxtsa Kəlbəcərə dönəcəklərinə dair sarsılmaz inam və ümidlərini bax bu cür qəlblərində mühafizə etdilər.

Ancaq o da həqiqət idi ki, işğal illərində yaşları orta həddi çoxdan keçən kəlbəcərlilərin əksəriyyətinin ürəyinə bir daha yurdlarını görməyin özlərinə nəsib olmayacağı kimi tükürpərdici qorxu hissi də hakim idi....

Düz bir qərinə əvvəl, qüssəli bir aprel günündə, baxdıqca göz işləyən, ucu-bucağı bilinməyən qədim Kəlbəcər yurdu sakinləri üçün qeybə çəkilmişdi. O faciənin şahidləri sonradan danışırdılar ki, sonuncu dəfə sanki Kəlbəcəri dağlarının bəyaz saçlarını yola-yola Tərtərçaya qoşularaq hönkür-hönkür ağlayan görmüşdülər. Elə həmin gün kəlbəcərlilər Azərbaycanın dörd bir yanına pərən-pərən düşmüşdülər.

Amma il dolandı, ay ötdü, gün yetişdi və 25 noyabr 2025-ci il Kəlbəcərin qurtuluş, kəlbəcərlilərin diriliş gününə çevrildi.

Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin "Qarabağ Azərbaycandır!" haqq nidası Kəlbəcərin 27 illik əsarətinə son qoydu.

Kəlbəcərin uzunömürlülər diyarı olmasının özünəməxsus İlahi sirri də elə burada gizli idi. Sinninin ötən çağlarında bu yurddan didərgin düşən insanların bir çoxuna da uca Tanrı Kəlbəcəri görməyi yenidən nəsib etdi. Düşmənə inad, o insanların onilliklər boyu çəkdikləri əzab və əziyyətlərinin qarşılığı olaraq Kəlbəcər ruhu, Kəlbəcər sevgisi və Kəlbəcər uzunömürlülüyü özünü bir daha göstərdi...

Sazlı-sözlü yurdum

Kəlbəcərin əsrarəngizliklərindən biri də bu diyarda doğulan, bu dağlar qoynunda yaşayan insanların sözə vurğunluğudur. Göz açıb Kəlbəcərin möcüzəvi təbiətini görənlər dil açıb şair olur, sözlər yandırır bu insanları, telli sazı basırlar sinələrinə, sevinclərini də, kədərlərini də elə sazın-sözün sehri ilə çatdırırlar.

Bu dəfə də belə olmuşdu... Kəlbəcər eli məcburi köçkünlüyün ağrı-acısını, məşəqqətini, Vətən özləmini, yurda dönüş istəyini ürəyindən sözlərə köçürmüşdü...

Kəlbəcər rayonunun Sınıqkilsə kəndindən (indi Hacıkənd) olan şair Nüsrət Bağırov da vətən harayını öz şeirində belə qələmə almış, bəlkə də bir daha o torpağı görməyəcəyinə dair qəlbində daş kimi asılmış inamsızlığını bu cür dilə gətirmişdi:

Dindirməyin, qanım yaman qaradır,
tutulmuşam, bir çarəsiz dərdə mən.
Ağbulağı, Qaraxaçı, Taxtanı,
Görərəmmi, ey İlahi, bir də mən.

Ömrünün 80-ni haqlayan çağında yurd nisgili bitən, ana torpağına sevinclə qədəm qoymağın bəxtəvərliyini yaşayan Nüsrət Bağırov qardaşı Vahidlə birgə azadlığından sonra, bir yay günündə Kəlbəcərə, doğulduğu Sınıqkilsəyə yollandı. İki qardaş illərin ayrılığından sonra baş tutan ziyarətləri zamanı vəfat etmiş ataları Yunisin, qardaşları Feruxlaq Qənaətin yurduna getdilər, doğma ocaqlarında Tanrıya şükranlıq qurbanı kəsdilər. Eh, gör üzərindən neçə illər keçmişdi.... onlar vaxtilə 39, 50 yaşlarında tərk etdikləri Kəlbəcərə indi alınlarında qırışlar iz salmış, saçları çallaşmış ağsaqqallar kimi qayıtmışdılar...

Sınıqkilsə Kəlbəcərin ən axar-baxarlı qədim kəndlərindəndir. Dağların yamacında bina olunmuş, yaşıl meşələri, gur çayları, büllur bulaqları, şaqraq şəlalələri, güllü yaylaqları ilə gözoxşayan bu kənddə Alxaslı obası yaşayırdı. Vaxtilə bu ərazidə xeyli alban məbədi (vənglər) olduğu üçün kəndi Sınıqkilsə adlandırıblar.

Alxaslılar zəhmətkeş, qoçaq olmaları, qonaqpərvərlikləri, eləcə də bəməzəlikləri ilə tanınırdılar. Onların özlərinə məxsus ləhcə ilə etdikləri məzəli zarafatları bütün rayonda dillər əzbərinə çevrilərdi. O da var idi ki, Kəlbəcərin dəniz səviyyəsindən 2 min metrə qədər yüksəkdə yerləşən Sınıqkilsə kəndinin sərt təbiətini ram edərək orada şad-xürrəm həyat sürmək də hər kəsin hünəri deyildi və bunu məhz Alxaslı obası bacarırdı. Kənd sakinləri heyvandarlıqla, əkin-biçinlə məşğul olur, yazda yaylaqları Qoç daşa köçərək üç ayı orada keçirər, payızda binəyə düşərək qış mənsilini tutar, qar yağıb çayları buz tutan şaxtalı fəsildə də kənddə yaşamlarını sürdürərdilər. Bu kəndin kişiləri də, qadınları da hər zaman at belində, köç üstündə idi. Qadınların əl qabiliyyətlərinə də söz ola bilməzdi. Dadından doymaq olmayan qatlamanı, kömbəni, quzu buğlamasını, qırxbuğum kətəsini bişirdikləri məharətli əlləri ilə al-əlvan xalı-xalçaları elə toxuyardılar ki, elə bilərdin Kəlbəcərin gül-çiçəkli çəmənləri köçüb ilmələrdən boylanır.

Kəlbəcərli olasan, sazdan-sözdən uzaq olasan?! Sınıqkilsədən də Nüsrət, Nəcəf, Çərkəz, Bimar Əli, Eldar İsayev və digər onlarca şəxs şeirləri ilə qəlblərdə taxt qurublar. Əziz Əsədov isə bu kəndin tanınmış aşıqlarındandır…

Yadına gəlirmi...

Kəlbəcərin azadlığının beşinci ildönümünü qürurla qeyd etdiyimiz 25 noyabr tarixi ərəfəsində "Biz qayıtdıq, Vətən!" rubrikamızın qonağı olan şair Nüsrət Bağırovla ömrünün ən gözəl çağlarını keçirdiyi ana yurduna xatirələrin izi ilə döndük, torpaq həsrətindən dolanıb keçərək Vətənin azadlığına uzanan yolunda qoşa addımladıq...

1942-ci ildə Sınıqkilsə kəndində dünyaya göz açan Nüsrət Bağırov 1951-ci ildə kənddə 8 illik məktəbə gedib, 9-10-cu sinifləri isə Qılınclı kəndindəki məktəbdə təhsil alıb:

- Dönüb geriyə, Kəlbəcərli günlərimə bir daha nəzər salanda o gözəl dövrlər kino lenti kimi gözlərimin önündən keçir. Kəlbəcərdə sıx məskunlaşma haradasa 400-450 il bundan əvvəl başlayıb. Yadımdadır, kəndimizdə İsa adlı kişi var idi, o, 120 il yaşadı, danışırdı ki, Kəlbəcərin ərazisi vaxtilə keçilməz meşəlik olub. Bu meşələrdə maral, ceyran qoyun sürüsü kimi imiş. Ona da öz babası danışarmış ki, onlar Kəlbəcərə gələndə burada məskunlaşma çox olmayıb. Özləri əkin yeri düzəldiblər, bir müddət maral əti, qozla dolanıblar. Sınıqkilsə kəndinə isə Alxaslı obası Laçından köçüb gəlib yurd salıb. Babam Seyid Məmməd indiki Ermənistan ərazisində yerləşən Dərələyəzdən gəlib əvvəlcə Kəlbəcərin Milli kəndinə, sonra Sınıqkilsə kəndinə köçüb. Sınıqkilsə rayonun ən qabaqcıl kəndlərindən biri idi. Çünki hər planda birinci idi. Qoyun, mal sürüləri, taxıl zəmiləri ad çıxarmışdı. Payızda sapsarı taxıl zəmiləri dəniz kimi dalğalanırdı. Camaat taxılı biçib, dərz bağlayıb xırmanlarda döyürdü.

Kəndin içərisi bütün armud ağacı idi. Yazda bu ağaclar çiçəkləyəndə, sanki hər yerə ətir çilənmiş kimi gözəl rayihə yayılırdı.

Mayın axırında hamı hazırlaşıb Qoç daş yaylağına köçürdü. Bütün uşaqlığım, çilik ağac oynayan vaxtların hamısı o yurdda keçib. Ağappaq alaçıqların sıra-sıra düzüldüyü yaylaq nağıllar aləminə bənzəyirdi.

Qış düşəndə, bayırdan əl-ayaq çəkiləndə qadınlar hana ilə məşğul olurdular, bir-birilərinə iməci gedib gəbə toxuyurdular. Rəhmətlik anam Bağdagül, bacılarım Maral, Bulud, Duman da mahir toxucu idilər.

Yaz vaxtı məktəbə gedəndə nərgizbənövşədən dəstə tutub partalarımıza düzdüyümüzü xatırlayıram. Savadlı, peşəsini sevən yaxşı müəllimlərimiz var idi. Məktəbi bitirəndən sonra Moskvada üç il hərbi xidmət keçərək Kəlbəcərə döndüm və İstisu Sanatoriyasında anbar müdirinin müavini işləməyə başladım. İstisu ümumittifaq kurortu idi. Bura həm qışda, həm də yayda ölkə daxilindən və xaricindən xeyli sayda insan istirahətə gəlirdi. Xüsusilə yay vaxtı insanlar bura daha çox üz tuturdular. Kimisi evlərdə, kimisi çadırlarda qalırdı. Bağırov sanatoriyası var idi, orada tanınmış şəxslər, elm, mədəniyyət, incəsənət adamları dincəlirdilər. O dövrdə şair Ağa Laçınlı, yazıçı Əli Vəliyevlə görüşüb dostlaşmışdıq...

Sınıqkilsənin də özünəxas sazlı-sözlü ab-havası vardı. Dədə Şəmşirin kəndimizdə toyda olmağını xatırlayıram. Səməd Vurğun deyir: "Azəri yurdunun oğluyam mən də, az-az uydururam, yeri gələndə". Mən də təbim gələndə az-az "uydurur"am. Həmin vaxt Dədə Şəmşirə də şeir yazmışdım.

Şairliyə könül verməyim də elə ən çox Kəlbəcərin havasından, suyundandır, bir də gərək şeirin bünövrəsini biləsən. Aşıq Şəmşirin şeyirdi, əslən göyçəli olan Aşıq Pənah var idi. Çox natiq aşıq idi. Deyim ki, o natiqlikdə aşığa sonradan heç harda rast gəlmədim. Həm saz ifaçısı, həm sinədəftər olması, həm də dil qabiliyyəti yüksək səviyyədə idi. O, adətən, qış aylarında kəndimizə sazbənd dayım Əsədgilə gələrdi. Həmin vaxt camaat işini qurtarandan sonra yığışardı onlara. Uzun qış gecəsində Aşıq Pənah gah nağıl deyərdi, gah dastan danışardı, gah da saz havaları çalıb oxuyardı. Məndə də elə şeirə həvəs oradan yarandı. Bir də, Qılınclıda oxuyanda Başlıbeldən olan Əli adlı ədəbiyyat müəllimimiz şeirə, ədəbiyyata sevgimin səbəbkarıdır. Şeirlərimin çoxu isə təbiətə, vətənə, qəhrəmanlığa həsr olunub.

Dəli könül qəfəs altda coşarmı,
Vurmasa dağların nəfəsi qardaş,
Elindən-dilindən ayrı düşənin,
Olarmı yazmağa həvəsi, qardaş.
"Bir ömürdə iki həyat yaşadım..."

Tale elə gətirmişdi ki, şair Nüsrət Bağırov bir müddət Kəlbəcəri, Azərbaycanı tərk edib Rusiyaya getmiş, qismətinə qürbətdə vətən dərdi çəkmək düşmüşdü. Qələmə aldığı şeirlərin hamısına torpaq həsrəti çökmüşdü, amma Kəlbəcərin işğal olunması, ata-anasının yurd nisgili ilə bu dünyadan köçməsi ilə şairin də qələmindən qara qanlar axmağa başlamışdı.

Qürbətdə vətən dərdi başqa olur, söyləyən şair Nüsrət Bağırov illər ərzində yaşadığı ağrı-acıları "Bir ömürdə iki həyat yaşadım", deyə ifadə edib.

- Hisslərimi, yaşadıqlarımı şeirlərlə ifadə edir, sanki bununla özümü ovudurdum.

30 illik ayrılıqdan sonra Kəlbəcərin azadlıq xəbərini eşitmək möcüzə idi. Hələ 15-20 il əvvəl şeirlərimdən birində yurdumun sülh yolu ilə azad olunmasını arzu etmişdim:

Sərhədimiz Sarı yerdə bölünsə,
O dağlarda yenə oba salınsa,
Yurdum, yuvam sülh yoluyla alınsa,
Nəzir-niyaz paylayaram, pirdə mən.

Qaçqın sözün tarixlərdən pozaram,
Qəbirimi öz əlimlə qazaram,
Başdaşıma "VƏTƏN" sözün yazaram,
Əgər ölsəm doğulduğum yerdə mən.

Həqiqətən də elə oldu. Kəlbəcər müharibə yolu ilə deyil, bir güllə atılmadan, bir itki verilmədən azad edildi. Azadlığından sonra ilk dəfə doğulduğum torpağa gedəndə çox qəribə, sevinclə kədərin birgə yaşandığı hisslər keçirdim.

Adamı vahimə bürüyürdü, elə bil dağlar adamın üstünə gəlirdi... Ətrafa boylanırdın, səs-səmir yox, el-oba, qonşu yox... Dağıdılmış, yalnız quruca divarları qalmış evlər adamın ürəyini ağrıdırdı...

Baxırdım... Bu dağıdılmış evlərin birində mən də vaxtilə ata-anam, bacı-qardaşlarımla xoşbəxt günlər yaşamışdım... O günlər bir-bir gözlərimin önündən ötüb keçirdi... Uşaqlıq, gənclik illərim yadıma düşürdü...

Amma bu kədərli anında ayağının altında doğma torpağını hiss etməyin səni toxdadırdı, düşünürdün ki, dağ-dərə, meşə, çay öz yerindədir və sən də artıq buradasan. Əsas olan da budur. Bu yerlərdə əvvəlkindən də gözəl evlər tikiləcək... O evlərdə xoşbəxt ailələr qurulacaq, körpələr doğulacaq... Kəlbəcərin sazlı-sözlü, qonaq-qaralı günləri yenidən başlayacaq.

Yasəmən QƏNAƏTQIZI,
"Azərbaycan"

Azərbaycan.- 2025.- 25 noyabr (№ 249).- S.4.